

UDK 911.3:339.378(497.12 »Gorenjska«) = 863

UDC 911.3:339.378(497.12 »Gorenjska«) = 20

PROBLEMATIKA TRGOVINE NA GORENJSKEM

Mirko Pak*, Valentin Trilar**

Uvod

Gorenjska je glede na površje, način poselitve, razširjenost prometne infrastrukture in druge geografske elemente, kot sta obmejnost in alpski svet, razvila ob dobri prometni povezanosti značilni model oskrbne infrastrukture z relativno hierarhično razvitim omrežjem od naselij s trgovino do občinskih oskrbnih središč (Trilar, 1981, Pak, 1981). Ta model označuje ustrezno trgovinsko omrežje in njegova sestava ter visok delež trgovine v narodnem dohodku, ki pa je kljub močni industrializaciji le v višini slovenskega povprečka (17,9%), vendar je po občinah različen, od 11,7% v jeseniški do 18,1% v tržiški občini. Oboje je poleg stopnje ekonomskega razvoja odvisno še od številnih dejavnikov, med katerimi je tudi precej geografskih. Poleg pospeševalnih je še vrsta zaviralnih dejavnikov, ki vplivajo na razvoj trgovine v centralnih naseljih, še bolj pa na njeno prostorsko organizacijo. Med njimi izstopa zlasti podjetniška organiziranost glede na upravno razdelitev Gorenjske in s tem povezana težnja po oskrbni samozadostnosti, kar pa škoduje ustreznemu razvoju trgovine, še posebej v večjih oskrbnih središčih.

Problematiko centralnih krajev, njihove zgradbe in regionalnih vplivov je v zvezi s potrošnjo in oskrbo sintetično in nazorno opredelil že Brian J. Berry v svoji knjigi *Geography of Market Centers and Retail Distribution* (Berry, 1967). Vsebinsko sledijo tej konceptiji bolj ali manj tudi druge tovrstne knjige, med katerimi jih vedno več nosi oznako *Marketing Geography* (Davies, 1977). Trgovina je sistem v splošnem družbenem ustroju, času in prostoru, pogojen s socialno-političnimi, ekonomskimi in številnimi drugimi dejavniki (Garnier, Delobez, 1977). Glede na to naj bi študija poleg neposrednega odgovora o prostorski organizaciji trgovine in o njeni strukturi dala tudi odgovor na to, kako in koliko je razvitost trgovine odvisna od gospodarskega razvoja in drugih dejavnikov, ki so na Gorenjskem še posebej številni.

* Dr., izr. univ. prof., Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta, Univerza Edvarda Kardelja, Aškerčeva 12, 61000 Ljubljana, YU

** Prof. geogr., Srednja šola za trgovinsko dejavnost, Zupančičeva 22, 64000 Kranj, YU

Metodološka pojasnila

Študija temelji na podatkih statističnega obrazca Trg-41 za leto 1982¹, anketiranju oskrbnih obratov in gospodinjstev o oskrbni gravitaciji ter na gradivu trgovskih delovnih organizacij. Vse trgovine (z izjemo prodajaln tekočega goriva in plina ter kioskov, ki iz praktičnih razlogov niso bile vključene v analizo) so bile za potrebe analize vključene v tri sintetične, že doslej večkrat uporabljene kategorije: za kratkoročno oskrbo (redno ali vsakodnevno), za srednjeročno oskrbo (obdobno, periodično, tedensko ali mesečno) in za dolgoročno oskrbo (redko, neredno, trajno ali posebno)².

Prostorsko je trgovina obravnavana po občinah, krajevnih skupnostih (v nadaljevanju KS) ter po regionalnih in lokalnih oskrbnih središčih. Glede na dostopnost so bila v vseh občinah opredeljena tri območja: občinska središča, obmestne KS, ki mejijo z občinskimi središči ter obrobne KS, ki ležijo med obmestnimi KS in občinskimi mejami. S tem je dobljen koncentrični model, ki temelji na oddaljenosti od občinskih središč.

Težišče analize stanja trgovinske dejavnosti je na naslednjih kazalcih: število in velikost trgovin, vrednost ustvarjenega prometa in število prebivalcev. Iz teh so bili izvedeni naslednji indikatorji:

- površina trgovin na prebivalca (m^2 /preb.),
- vrednost ustvarjenega prometa na površino trgovin (din/m^2),
- vrednost ustvarjenega prometa na prebivalca (din /preb.).

Soodvisnost gornjih treh vrednosti kaže na vsem Gorenjskem pozitivno korelacijo kot posledico prostorskih značilnosti in družbenoekonomskega razvoja.

Splošni oris trgovine na Gorenjskem

Na Gorenjskem je zaradi gospodarske razvitosti in močne industrializacije in s tem povezane pospešene urbanizacije ter zaradi obmejnega položaja razvitost trgovinskega omrežja in strukture trgovin močnejše odvisna od številnejših dejavnikov, kot drugje v Sloveniji. Pospesujoči dejavniki so visoka kupna moč prebivalstva, dobro razvito omrežje osnovne in kratkoročne oskrbe, še zlasti v regionalnih središčih, dobra prometna dostopnost, močan stacionarni in prehodni turizem, tranzitni promet, prekomerno oskrbovanje. Zaviralni dejavniki so zlasti bližina makroregionalnega središča Ljubljane, obrobni položaj nekaterih občinskih središč (Škofja Loka, Tržič) in reliefna razgibanost dokaj gosto poseljenega obrobja nekaterih občin.

V primerjavi s SR Slovenijo in še posebej Jugoslavijo (Družbeni plan, 1983), je trgovina na Gorenjskem nadpovprečno razvita, kar kaže tudi tabela:

¹ Podrobneje je metodologija prikazana v publikaciji »Letni pregled trgovine 1982, Zavod za statistiko SRS, Ljubljana 1984«. Podatki so zbrani s poročili Trg-41 od vseh trgovskih in drugih organizacij, ki so v letu 1982 opravljale dejavnost trgovine na drobno.

² Med kratkoročno oskrbo štejemo trgovine z živili, po nomenklaturi Zavoda za statistiko SRS pa trgovine pod šiframi 11 do 21; med srednjeročno oskrbo štejemo trgovine s tekstilom in usnjenimi izdelki ter izdelke za osebne in gospodinske potrebe, šifre 22 do 27, 35 do 38, 43, 45, 47, 49 in 50; med dolgoročno oskrbo štejemo trgovine s posebnimi predmeti in drugim blagom, ki se kupuje le nekajkrat na leto, šifre od 29 do 34, 39 do 42, 48 in 99.

Vrsta oskrbe	m ² /preb.*		din/m ² **		din/preb.***	
	Gorenjska	SRS	Gorenjska	SRS	Gorenjska	SRS
Kratkoročna	0,13	0,09	271,5	263,6	35,3	23,8
Srednjeročna	0,11	0,13	187,9	179,2	21,5	24,0
Dolgoročna	0,10	0,09	251,9	261,8	25,3	23,8
Vsa oskrba	0,35	0,31	238,2	227,3	82,9	71,6

- * prodajna površina na prebivalca
 ** promet na prodajno površino
 *** promet na prebivalca

Vse tri vrednosti so nad republiškim povprečjem, pri čemer je v prid Gorenjski največja razlika pri najbolj neposrednem kazalcu, vrednosti ustvarjenega prometa na prebivalca. Pri drugih dveh kazalcih so dejanske realne vrednosti za Gorenjsko še višje.

Velike razlike teh vrednosti pa so med trgovino za kratkoročno, srednjeročno in dolgoročno oskrbo. Prva oskrba kaže močno nadpovprečne vrednosti ob zelo razvitem omrežju trgovin in dobri trgovinski opremljenosti občinskih središč. Manj ugodno je stanje pri trgovinah za srednjeročno oskrbo, kar je povezano tudi z močno nakupovalno usmeritvijo v Ljubljano. Nekoliko boljše stanje je pri trgovini za dolgoročno oskrbo, ki je locirana skoraj izključno v občinskih središčih in ne premore znatnejšega števila posebnih trgovin z visokovrednimi predmeti.

Omrežje naselij s trgovinami (trgovinsko omrežje) kaže na Gorenjskem izredno koncentracijo ob glavni prometni osi, kjer je ob veliki zgoštviti trgovin za kratkoročno oskrbo tudi večina trgovin za srednjeročno in dolgoročno oskrbo. Iz tega izhaja ekstremna razlika med robnimi, redkeje poseljenimi in s trgovino skromneje opremljenimi območji, ki vključujejo tudi obsežne predele Gorenjskih ravnin in dobrih ter med gosto poseljenim osredjem regije. Neustrezna razvitost trgovine v manjših središčih in njihovo omrežje sta posledica dolgoletnega centraliziranega razvoja trgovine na Gorenjskem in izredno ugodne dostopnosti. Zato ima obsežno obrobje, zlasti ob poslabšanih prometnih pogojih slabše možnosti oskrbe, poleg kratkoročne tudi srednjeročne. Kaj več kot trgovino za kratkoročno oskrbo ima namreč na Gorenjskem le 21,4% naselij s trgovino, v občini Jesenice 50,0%, Kranj le 10,7%, Radovljica 25,0%, Škofja Loka 22,2% in Tržič 20,0%. Regionalne razlike kažejo tudi visoko koncentracijo trgovin v občinskih središčih, kjer je 66,1% vseh trgovin s 79,7% prodajnega prostora 77,1% v trgovini ustvarjenega prometa in le 49,7% vsega prebivalstva Gorenjske.

Zelo velike so razlike med tremi oskrbnimi kategorijami. Pri kratkoročni oskrbi je koncentracija v regionalnih ali občinskih središčih daleč najmanjša. Pri srednjeročni je ekstremna koncentracija v regionalnih središčih, medtem ko v obmestnih KS tovrstne trgovine zaradi bližine občinskih nakupovalnih središč skoraj ni. Pojavlja pa se na določeni oddaljenosti od občinskih središč v obrobnih KS. Obsežna sklenjena območja brez večjih lokalnih središč so tudi brez srednjeročne trgovine. Regionalne razlike v vrednosti ustvarjenega prometa v trgovini so naslednje:

	Kratkoročna oskrba	Srednjeročna oskrba	Dolgoročna oskrba
Regionalna sred. ³	34,4%	30,7%	34,9%
Obmestne KS	70,2%	1,1%	28,7%
Obrobne KS	73,5%	18,9%	7,6%

Velikost občin, razgiban relief ter stopnja trgovinske razvitosti občinskih in manjših središč povzročajo razlike med občinami. V občinah Kranj, Škofja Loka in Radovljica so število prodajaln, obseg prodajnih površin in vrednost ustvarjenega prometa višji v obrobni kot v obmestni KS. Skoraj povsod pa je značilen naslednji trend: v obmestni KS je najvišji delež trgovin, sledi delež ustvarjenega prometa in najnižji delež prodajnih površin; v obrobni KS je delež ustvarjenega prometa največkrat nižji od deleža prodajnih površin. Takšno stanje je zaradi večje zgostitve prebivalstva v obmestnih naseljih, zaradi njihove visoke kupne moči, neustrezno razvite in strukturirane trgovine za kratkoročno oskrbo ter izjemno močne oskrbne usmeritve v bližnja občinska središča.

Velikost prodajnega prostora

Povprečna površina prodajaln se na Gorenjskem giblje v okviru republiškega povprečja, ki znaša 109,7 m² na prodajalno.⁴ Velike razlike med občinami pa nastopajo v okviru treh oskrbnih kategorij: pri kratkoročni oskrbi od 59,9 m² do 81,8 m² (Gorenjska 68,6 m²), pri srednjeročni oskrbi od 95,9 m² do 170,5 m² (Gorenjska 133,1 m²) in pri dolgoročni oskrbi od 123,3 m² do 446,0 m² (Gorenjska 268,7 m²). Največje prodajalne so v kranjski občini, ki ima najbolj razvito trgovino sploh, največjo velikost trgovin za srednjeročno in daleč največjo za dolgoročno oskrbo. Velikost trgovin narašča z velikostjo oskrbnega središča in z njegovo trgovinsko razvitostjo ter je v pozitivnem odnosu s kvaliteto trgovine in ponudbe v njej. Regionalne razlike so torej v prid občinskemu središčem, medtem ko v velikosti trgovin med obmestnimi in obrobni KS ni bistvenih razlik.

Površina prodajnega prostora na prebivalca

Prodajna površina na prebivalca je eden od dveh najpomembnejših pokazateljev trgovinske opremljenosti, razlik med posameznimi območji in med centralnimi naselji. Splošni normativ 0,50 m²/preb. na Gorenjskem sicer ni dosežen (Družbeni plan, 1983), je pa v celoti nad slovenskim povprečjem, kar velja z izjemo škofje-loške tudi za vse druge občine. Sicer pa so bile dosežene naslednje vrednosti (m²/preb.):

	Kratkoročna oskrba	Srednjeročna oskrba	Dolgoročna oskrba	Skupaj oskrba
Gorenjska	0,13	0,11	0,10	0,35
SRS	0,09	0,13	0,09	0,31

³ Pri Radovljici sta v vseh analizah vključeni tudi delni središči občinskega pomena Bled in Lesce.

⁴ Za površino prodajnega prostora ali trgovine se šteje le dejanska površina prodajaln, ne pa tudi skladišč.

Med občinami so velike razlike glede na trgovinsko opremljenost občinskega središča ter glede na število in opremljenost lokalnih središč. Slednje povzroča v vseh občinah ugodnejšo opremljenost v obrobni kot v obmestnih KS.

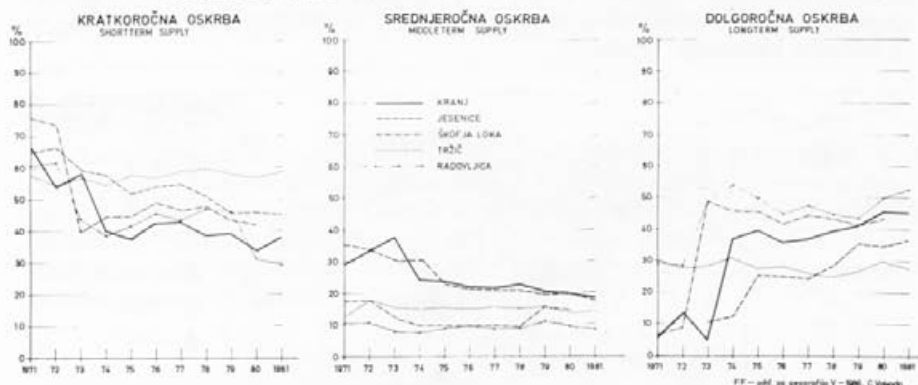
Regionalna opredelitev velikosti prodajnih površin na prebivalca (m^2 /preb.):

	O b č i n e				
	Jesenice	Kranj	Radovljica	Škofja Loka	Trzič
Središča	0,44	0,62	0,57	0,51	0,67
Obmestne KS	0,10	0,08	0,17	0,05	0,09
Obrobne KS	0,20	0,13	0,22	0,17	0,14
Skupaj	0,33	0,30	0,37	0,29	0,40

Zaradi neenakomerne trgovinske opremljenosti regije so v okviru treh kategorij velike tudi razlike med središči ter obmestnimi in obrobni KS. Še najmanjše so pri kratkoročni oskrbi, ki kaže skoraj povsod najbolj ugodno stanje v občinskih središčih. Zanimivo pa je, da ima Bled z visokim deležem nedomačih potrošnikov (turistov) le 0,07 m^2 /preb., medtem ko dosegajo Lesce kar 0,49. Visoke vrednosti dosežejo zlasti nekatera oskrbna naselja v obrobni KS, Cerklje 0,54, Srednja vas v Bohinju 0,53, Jezersko 0,37, Stara Fužina 0,35 in druga. (Risba 1)

GIBANJE VREDNOSTI PROMETA V TRGOVINAH
THE CHANGE OF SALES VALUE IN SHOPS

①

Velikost prodajnega prostora na prebivalca za srednjeročno oskrbo in v glavnem tudi za dolgoročno oskrbo kaže absolutno koncentracijo v občinskih središčih ob naslednjih vrednostih (m^2 /preb.):

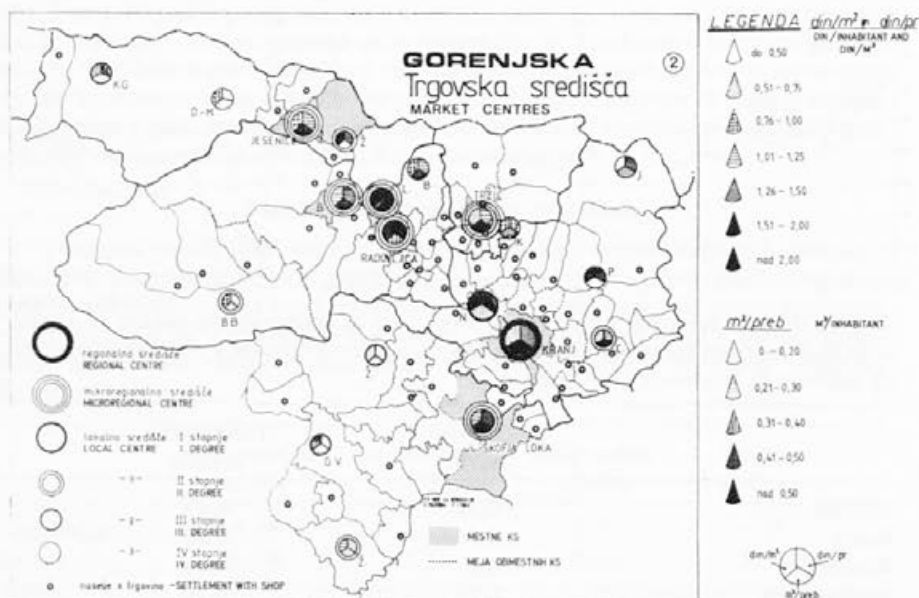
	Srednjeročna oskrba	Dolgoročna oskrba
Jesenice	0,14	0,13
Kranj	0,26	0,26
Radovljica	0,17	0,21
Škofja Loka	0,17	0,20
Trzič	0,29	0,09

Poleg občinskih središč dosežejo višje vrednosti le še Naklo, Begunje, Železniki in Žiri; prvi dve naselji zaradi posebnih trgovin za dolgoročno oskrbo, slednji dve pa kot bolj opremljeni lokalni središči. Druga naselja, ki imajo poleg trgovine za kratkoročno oskrbo še tiste za srednjeročno in (ali) dolgoročno oskrbo, dosežejo naslednje vrednosti: Dovje-Mojstrana 0,17, Kranjska Gora 0,24, Žirovnica 0,11, Begunje 0,38, Naklo 0,25, Cerklje 0,22, Bohinjska Bistrica 0,27, Gorenja vas 0,16, Železniki 0,27, Žiri 0,25, Križe 0,34 ter Radovljica 0,38, Lesce 1,17 in Bled 0,42.

KS z najnižjimi vrednostmi obroblyajo občinska središča zaradi slabo razvite trgovine in zaradi koncentracije prebivalstva. Nanje mejijo tudi obrobne KS z najnižjimi vrednostmi do 0,10 m²/preb. v ravninskem in do občinskih središč najbolj dostopnem območju ob gorenjski magistrali ter sekundarna koncentracija v občini Škofja Loka z absolutno najnižjimi vrednostmi. Višje vrednosti pa se pojavljajo na redkeje poseljenem obrobju občin in v največji oddaljenosti od občinskih središč, z večjimi ali več trgovinami za kratkoročno oskrbo.

Vrednost ustvarjenega prometa

Med relevantne sintetične pokazatelje stanja in razvoja trgovine sodi vsekakor vrednost ustvarjenega prometa, kar je odvisno od številnih zunanjih in notranjih dejavnikov; med njimi prednjačijo kupna moč prebivalstva, razvitost trgovine, turistični promet, prekomejno oskrbovanje in odliv sredstev (trgovskega prometa) v Ljubljano. Vrednost prometa se je zato v vsej Gorenjski in v njenih posameznih delih spreminjala, še posebno močno in značilno pa se je ta vrednost spreminjala glede na tri osnovne kategorije. (Risba 2)

Močno je nazadoval delež vrednosti prometa v trgovini za kratkoročno oskrbo, ekstremno v letih 1974 in 1975, v naslednjih dveh letih se je nekoliko dvignil in 1978 ponovno znižal. V obdobju 1971—81 se je delež zmanjšal v občinah Kranj od 65,9% na 37,4%, Jesenice od 64,9% na 45,3%, Radovljica od 60,4% na 39,0% in Škofja Loka od 75,7% na 41,8%, le v občini Trzič se je povečal od 57,8% na 58,3%. Še nižji delež so te vrednosti dosegle v občinskih središčih, z minimumom 32,1% v Kranju in maksimumom 41,2% na Jesenicah.

Razen v tržiški občini je povsod drugod nazadoval tudi delež vrednosti ustvarjenega prometa v trgovini za srednjeročno oskrbo, še zlasti ekstremno v samih občinskih središčih, z minimumom 9,5% v Škofji Loki in maksimumom 24,1% v Kranju. Obratno pa je naraščal delež vrednosti prometa v trgovini za dolgoročno oskrbo, ekstremno v občinskih središčih.

Gibanje deleža vrednosti prometa v trgovini 1971—81

	Kratkoročna oskrba		Srednjeročna oskrba		Dolgoročna oskrba	
	občina	središče	občina	središče	občina	središče
Jesenice	-19,5%	-19,9%	-10,5%	-19,3%	39,1%	36,6%*
Kranj	-28,5%	-17,5%	-17,4%	-20,4%	26,2%	28,6%
Radovljica	-21,6%	-37,0%	- 2,4%	-10,8%	23,8%	2,9%*
Škofja Loka	-33,9%	-31,6%	- 2,9%	-18,4%	36,8%	49,9%**
Trzič	0,5%	1,6%	1,8%	2,7%	- 2,4%	-4,2%

* obdobje 1974—81

** obdobje 1971—80

Leta 1981 je bilo stanje naslednje: delež kratkoročne oskrbe je prednjačil v občinah Trzič in Jesenice ter na samih Jesenicah, delež dolgoročne oskrbe pa je prednjačil v občinah Kranj, Škofja Loka in Radovljica ter v njihovih občinskih središčih pa tudi v Trziču. Tako gibanje vrednosti trgovinskega prometa je posledica prestrukturiranega oskrbovanja, različno hitre rasti cen ter preteklega zaostajanja v razvoju trgovine za srednjo in dolgoročno oskrbo.

Vrednost prometa v odnosu do prodajnih površin

Vrednost v trgovini ustvarjenega prometa na m² prodajne površine je na Gorenjskem pod slovenskim povprečjem, vendar izključno na račun prometa v trgovini za dolgoročno oskrbo. Koeficient povprečna vrednost prometa v občini

povprečna vrednost prometa na Gorenjskem

prikaže te razlike.

Občine	Kratkoročna oskrba din/m ²	Srednjeročna oskrba din/m ²	Dolgoročna oskrba din/m ²	Skupaj oskrba din/m ²
Jesenice	1,17	0,74	0,81	1,00
Kranj	1,17	1,08	0,64	0,90

Radovljica	0,88	1,05	1,97	1,30
Škofja Loka	0,88	1,04	1,77	1,00
Tržič	0,66	0,81	0,41	0,64

Vrednost prometa na m² prodajne površine je v kratkoročni oskrbi seveda večja tam, kjer sta si gostota prebivalstva in velikost prodajnega prostora v negativnem odnosu. Zato dosežejo najvišje vrednosti obmestne in obrobne KS občine Jesenice, obmestne KS občin Kranj in Škofja Loka ter v občinskih središčih Kranj, Radovljica in Jesenice. Najnižji koeficient je v vseh treh regionalnih enotah občine Tržič. Glede na to je sklenjeno območje nadpovprečne vrednosti v najgosteje poseljenem osredju občine Kranj, povsod drugod so vrednosti z izjemami nižje, najnižje pa so na najredkeje poseljenem obrobju.

Pri srednjeročni oskrbi dosegajo najvišji koeficient Kranj, Radovljica, Škofja Loka in Lesce ter obrobne KS v občinah Kranj in Škofja Loka z ekstremnimi viški v Gorenji vasi (1,95), Žireh (1,31) in Cerkljah (1,66). Najvišje koeficiente v dolgoročni oskrbi pa dosegajo Škofja Loka 3,99, Naklo 3,77, Radovljica 2,90, Bled 2,22 in Lesce 1,97.

Kar 68% KS na Gorenjskem ima v kratkoročni oskrbi nadpovprečen promet na m² prodajne površine. Stanje je ugodnejše pri obmestnih kot pri obrobnih KS. V občinah Jesenice, Kranj in Radovljica je ta odnos bolj izenačen, v občini Škofja Loka je močno v prid obrobni in v občini Tržič obmestnim KS.

Vrednost prometa na prebivalca

Drugi najbolj relevanten kazalec razvitosti trgovine — vrednost prometa na prebivalca — kaže na Gorenjskem okrog 15% višje vrednosti od SRS. Izredno visoke so vrednosti pri kratkoročni oskrbi, še posebej v jeseniški in radovljiški občini. Med oskrbnimi središči pa prednjačijo Žirovnica s koeficientom 3,24, Kranjska Gora 1,64, Britof 1,33, Voklo 1,25, Preddvor 1,39, Srednja vas v Bohinju 4,14, Stara Fužina 1,29, Brezje 1,35, Križe 1,69, Lesce 4,02, Cerklje 2,22, Tržič 1,5. To so naselja z visoko vrednostjo prodajnih površin, h katerim gravitira večje število prebivalstva.

Po vrednosti prometa na prebivalca v srednjeročni oskrbi Gorenjska zaostaja za slovenskim povprečjem, še posebno nizek pa je z 0,7 koeficient v občinah Jesenice, Radovljica in Tržič. Močna oskrbna usmeritev v večja in bolje opremljena oskrbna središča se pozna po visokem koeficientu 2,4, ki ga dosežeta Kranj in Škofja Loka. Geografski položaj obeh središč in njihova gospodarska, predvsem pa industrijska razvitost sta pri tem odločilna dejavnika.

Glede na značaj in strukturo trgovine za dolgoročno oskrbo so koeficienti vrednosti prometa sila različni, prednjačijo pa Lesce z 12,1, Radovljica 3,2, Škofja Loka 1,6 in Kranj z 1,5; med občinami pa radovljiška z 12,1 in kranjska z 1,4, medtem ko doseže tržiška le koeficient 0,4.

Z 37,4% ima daleč največ KS koeficient med 0 in 0,50, njihov delež je visok v obrobnih KS. Podobno je z naslednjo skupino KS s koeficientom 0,50 do 0,75. Pri merjavi med številom KS z močno podpovprečno vrednostjo prometa na prebivalca

in KS z višjim koeficientom pokaže po občinah naslednje stanje (brez občinskih središč):

Koeficient	Jesenice		Kranj		Radovljica	
	Obm. KS*	Obr. KS**	Obm. KS	Obr. KS	Obm. KS	Obr. KS
0 —0,75	42,8%	14,7%	22,2%	51,9%	41,2%	29,4%
0,75 in več	41,3%	28,2%	11,1%	14,8%	—	29,4%

Koeficient	Škofja Loka		Tržič		Skupaj	
	Obm. KS*	Obr. KS**	Obm. KS	Obr. KS	Obm. KS	Obr. KS
0 —0,75	17,6%	64,7%	44,3%	33,3%	29,9%	44,2%
0,75 in več	5,9%	11,8%	22,2%	—	9,0%	16,9%

100% pomeni vse štiri vrednosti v okviru ene občine

* obmestne krajevne skupnosti

** obrobne krajevne skupnosti

Absolutno težišče je torej na podpovprečnem prometu na prebivalca v obrobni KS, ki prednjačijo tudi po koeficientu nad 0,75. Poglobljene razlike po občinah pa so predvsem posledica večje gostote prebivalstva, kar narekuje potrebo po bolj-
ših možnostih kratkoročne oskrbe.

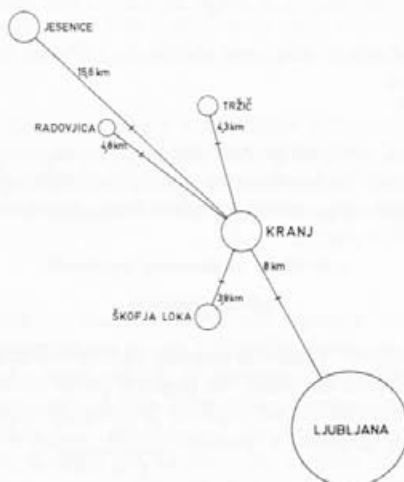
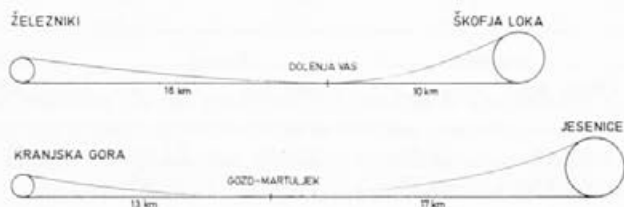
Vplivna območja

Omrežje oskrbnih središč različnih stopenj na Gorenjskem pogojuje hierarhično prepletanje njihovih vplivnih območij. Še posebej pa je zanimiv odnos med občinskimi središči in lokalnimi oskrbnimi središči. S pomočjo teorije prelomne točke, ki je po Aleksandru (1963) izražena s formulo $\frac{d}{1 + \frac{Pz}{Py}}$ (d = razdalja med oskrbnima središčema, Py = število prebivalstva manjšega oskrbnega središča, Pz = število prebivalstva večjega oskrbnega središča), so bile izračunane meje vplivov dveh oskrbnih središč, tam pa so bile tudi opravljene vzorčne ankete o dejanskih oskrbnih tokovih srednjeročne in dolgoročne oskrbe. Prelomna točka med Škofjo Loko in Železniki je v Dolenji vasi, kar je 7,3 km od Železnikov in 9,7 km od Škofje Loke (Risba 3); anketirani so se v 16 primerih izrekli za redne nakupe v Železniki in le 10 v Škofji Loki. Prelomna točka med Škofjo Loko in Žirni je v Srednji vasi, to je 13,7 km od Žirov in 17,1 km od Škofje Loke; anketirani so se v 17 primerih izrekli za redne nakupe v Škofji Loki, 10 krat v Poljanah in 9 krat v Gorenji vasi. Prelomna točka med Jesenicami in Kranjsko Goro je v Gozdu-Martuljku, kar je 5,2 km od Kranjske Gore in 18,8 km od Jesenic; anketirani so se izrekli v 17 primerih za redne nakupe na Jesenicah in 13-krat v Kranjski Gori.

Poleg razdalje in velikosti oskrbnega središča vplivajo na mejo privlačnosti tudi reliefni pogoji, gostota in vrsta prometnih zvez, upravne meje in drugo. Odločujoče

PRELOMNE TOČKE MED OSKRBNIMI SREDIŠČI
BREAKING POINT AMONG SUPPLY CENTERS

③

F.F.—odd. za geografijo V—1989, C. Vopreda

za oskrbovanje v manjšem oskrbnem središču je odnos med njegovo oddaljenostjo in trgovinsko opremljenostjo. Na prelomni točki med Ljubljano in Kranjem, ki poteka preko naselij Meja, Preša in Mavčiče 8 km od Kranja in 20 km od Ljubljane, so za redno oskrbo vsi odgovori navajali Kranj. Za občasno oskrbo pa so se anketirani izrekli 26-krat za Škofjo Loko in 22-krat za Kranj.

Sklep

V analizi uporabljeni kazalci, ki pomenijo odnos med vrstami in številom trgovin, velikostjo prodajnega prostora, v trgovini ustvarjenim prometom in prebivalstvom, omogočajo vrednotenje trgovine kot izredno celovite socio-ekonomske funkcije. Na trgovino namreč posredno in neposredno vplivajo številni zunanji in notranji dejavniki, od tod njena hitra odzivnost, kar je še posebej značilno za trgovino v gospodarsko najbolj razvitih državah, od koder prihaja tudi največ študij o tovrstni problematiki.

Za trgovino na Gorenjskem je analiza pokazala naslednje osnovne značilnosti: močno zgostitev v občinskih in hkrati regionalnih središčih, razlike v trgovinski opremljenosti med predeli v neposredni bližini občinskih središč in v obrobnih predelih, oblikovanje lokalnih oskrbnih središč s trgovinami za srednjeročno oskrbo na določeni oddaljenosti od občinskih središč, strukturne razlike med Kranjem in drugimi občinskimi središči, določene pomanjkljivosti v opremljenosti občinskih središč s srednjeročno in še posebej z dolgoročno oskrbo, neskladje med urbanizacijo okolice občinskih središč in razvojem trgovine, vpliv organizacije trgovine, geografskega položaja in gospodarstva, naravnih ter prometnih značilnosti regije na razvoj trgovine in njenega omrežja.

Literatura

- A l e k s a n d e r, J. W., 1963, *Economic Geography*. New Jersey.
- G a r n i e r, J. B., Delobez A., 1977, *Geography of Marketing*. New York.
- D a v i e s, L. Ross, 1975, *Marketing Geography*. London.
- P a k, M., 1981, Trgovina in obrt kot dejavnika centralnosti naselij na Gorenjskem. Gorenjska. 12. zborovanje slovenskih geografov Kranj—Bled 1981, Ljubljana, s. 228—236.
- T r i l a r, V., 1981, Organizacija mreže trgovinskih drobnoprodajnih kapacitet z vidika oskrbe prebivalstva Gorenjske. Gorenjska. 12. zborovanje slovenskih geografov Kranj—Bled 1981, Ljubljana, s. 221—227.
- Dolgoročni družbeni plan občine Škofja Loka »Loka 2000«. Razvojni center Celje — Tozđ planiranje. Celje 1983.

THE PROBLEMS OF RETAIL TRADE IN GORENJSKA (UPPER CARNIOLIA)

M. Pak, V. Trilar

(Summary)

Gorenjska has developed a specific pattern of supplying infrastructure as for its largeness, characteristic surface, settlement, transport system and other elements of its geographical position (Alpine, frontier land). It is the pattern with a relatively hierarchically developed network to the communal supplying centers. There are three categories of the retail trade units: short, middle and long term supply.

The analysis of the retail trade has included the following basic values: area of the retail trade unit per capita, value of the realized turnover per retail trade unit, value of the realized turnover per capita. In Gorenjska all of the three values are above the Slovene average, especially the value of the realized turnover per capita.

Short term supply retail trade units are the most developed of all the three categories. The two other are less developed on account of the neighbouring macro-regional center Ljubljana. There is also some difference among the five communes as for their general economic development and the level of centralisation the communal centers.

The average area of retail trade units in Slovenia, including Gorenjska, amounts to 109,7 m² per retail trade unit. But there is a great difference among the areas of the three categories of the retail trade units in communes: short term supply 60—80 m², middle term supply 96—170 m², long term supply 12—146 m².

The retail trade area per capita is under the Slovene standards. In Gorenjska it amounts to 0,35 m², short term supply 0,13 m², middle term supply 0,11 m², long term supply 0,10 m². The difference among the communes is a result of the development of the communal centres for their is almost absolute concentration of middle and long term supply retail trade units. The retail trade units which are located on the edge of the influential areas of the communal centres have the lowest value; yet the area of the retail trade space per capita is increasing with the appearance of the local centres.

The value of the realized turnover in the retail trade has been increasing at the expense of the short term and partly middle term supply and to the benefit of the long term supply, which also includes different rise of prices.

The value of the realized turnover per m² of the trading area and the value of the turnover per capita are presented in detail as well. Breaking points among communal purchasing centres are also presented. Strong affinity of the communal centres can be seen and especially in the south of Gorenjska also the affinity of the macro-regional centre Ljubljana.